

LITTERATURGUIDE

Maria Louise Bjørn Bjerrum og Lisa Gardum Andersen

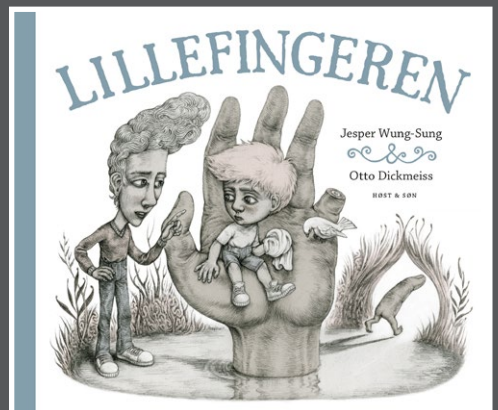
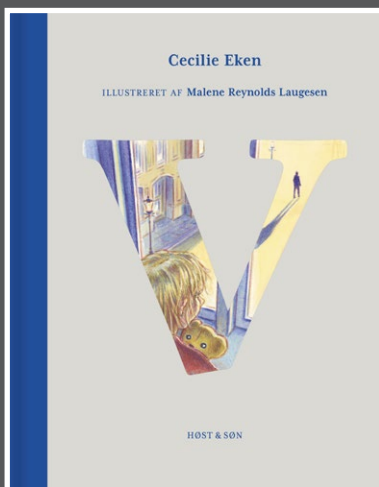
Cecilie Eken og Malene Reynolds Laugesen

V

og

Jesper Wung-Sung og Otto Dickmeiss

Lillefingeren

Litteraturguide til Cecilie Eken og Malene Reynolds Laugesens *V* (2016) og

Jesper Wung-Sung og Otto Dickmeiss' *Lillefingeren* (2017)

© Maria Louise Bjørn Bjerrum og Lisa Gardum Andersen og

Høst & Søn/ROSINANTE & CO, København 2017

1. udgave, 2017

Bogforside: Malene Reynold Laugesen/Dorte Cappelen og

Otto Dickmeiss/Maria Lunden

Høst & Søn er et forlag i ROSINANTE & CO

Købmagergade 62, 3. | Postboks 2252 | DK-1019 København K

rosinante-co.dk

Indhold

- 5 **Præsentation af værkerne**
- 5 En fælles tematik
- 5 V
- 7 *Lillefingeren*

- 8 **Præsentation af denne litteraturguide**

- 9 **Baggrundsviden til arbejdet med værkerne**
- 9 Illustrationernes æstetik og symbolik
- 10 V
- 13 *Lillefingeren*
- 16 Sproget
- 16 V
- 19 *Lillefingeren*

- 22 **Undervisningsforslag**
- 22 V
- 22 Førlæsning
- 22 For- og bagside
- 22 Forsatsblad
- 23 Ind i tekstens univers
- 24 Dobbeltopslag
- 24 Bagsatsblad
- 24 *Lillefingeren*
- 25 Førlæsning
- 25 Videre læsning

- 26 Side 13
- 26 Side 87
- 26 Flere opgaver
- 27 Når bøger taler sammen – opgaver til *V* og *Lillefingeren*

- 28 **Litteraturliste**
- 28 Skønlitteratur
- 28 Faglitteratur

Præsentation af værkerne

En fælles tematik

Både *V* og *Lillefingeren* har mange danskfaglige kvaliteter som gør værkerne velegnede i litteraturundervisningen i grundskolen. Noget af det værkerne har tilfælles er kompleksiteten, leg med ord, det sanselige sprog og de smukke illustrationer. Desuden fungerer de begge som en slags moderne dannelsesfortællinger, der nærmest som et eventyr med forskellige udfordringer undervejs, viser børns søgen efter identitet – hvem er jeg? En yderligere dannelsesmatik er accepten af livsomstændigheder og viljen til at ofre sig for noget større. Værkerne er dog også meget forskellige i både sprog og stil, men dannelsesfortællingens struktur: *hjemme – ude – hjem* gør dem interessante at læse sammen. En perspektivering og sammenligning værkerne imellem vil skærpe elevernes blik for sproglige og visuelle virkemidler samt for, hvordan en tematik kan udfoldes på forskellig vis. *Lillefingeren* og *V* kan selvfølgelig også med stort udbytte læses selvstændigt.

V

Cecilie Eken og Malene Reynolds Laugesen har gjort det igen! Dette fantastiske makkerpar har endnu engang lavet et børnelitterært mesterværk, som vi også så det i den prisbelønnede billedbog *Mørkebarnet* fra 2007.

V handler om en pige, som er blevet forladt af sin far. Sammen med vennen *V* drager hun ud på en rejse for at finde faren.

Det bliver en farefuld færd, der kræver ofre, stort mod og ikke mindst ubegrænset kærlighed.

Men selvom faren ofte kan skimtes ude i horisonten, og pigen giver afkald på både barndommens tryghed – bamsen, den indre ro og sine varme hænder, skal det vise sig at blive en umulig opgave at bringe faren hjem igen. For ved porten ind til en bundfrossen og benhård verden, vil portvogteren ikke lukke barnet ind:

*»Jeg åbner for men'sker med hjerter så grå
at de ikke kan føle og ikke forstå.
Der var ord de sku' sige, men aldrig fik lært,
en arv de må bære, alt det der var svært
valg de har taget, ting de har gjort.
Til sidste fører livet dem her til min port
og de lever – men hjertet har lukket sig til
Vil du være som dem? Er det dét du vil?«*

Cecilie Ekens poesi flyder elegant, og hendes leg med sproget er kunst af meget høj klasse!

Det er umuligt ikke at blive berørt af Malene Reynolds Lauge-sens smukke illustrationer. Når Våbnes træder læseren ind i en natteblå verden, hvor to barfodede børn – V og hovedpersonen – løber gennem en mennesketom by. Man kan fornemme stilheden og den forandrede verden, som børnene nu begiver sig ind i. Natten har øjne, og katten, som spejles i kanalen, får vinger. Farverne slår en helt klar stemning an, og man mærker barnets sorg og fortvivlelse, når nuancerne er mørke og kolde, men også det dragende og legende, når pigen og V træder ind

i farverige fantasiuniverser, hvor børn blandt andet er klædt ud som dyr.

Ver på alle måder et virkeligt smukt værk. Det tager nænsomt hånd om en følelse, som mange kender – nemlig, at man nogle gange må give slip for at kunne leve videre.

Lillefingeren

Lillefingeren er et humoristisk og eftertænksomt mesterværk med noget på hjerte.

Finn og Arne er brødre og meget forskellige. Den ene har mistet sin lillefinger, den anden sit gåpåmod. Det skal dog vise sig, at de ved fælles hjælp kan overvinde det uovervindelige. Hvordan missionen forløses er en eventyrlig rejse gennem land og by, hvor drengene både skal møde hårdkogte rockere, små mennesker fra skattevæsnet, kaglende duer, en pølsemand, der er nede med sit pølseslang, og en uhyggelig dreng, som er fanget og forbandet af sin egen grådighed.

Forfatter Jesper Wung-Sungs finurlige fortælling udvides på allerbedste vis af Otto Dickmeiss' enestående illustrationer. Begge herrer er kendt for deres ekspertise i henholdsvis sproglige finesser og æstetisk symbolik, der vækker læserens nysgerrighed. I teksten og på billederne får vi et kort gensyn med gamle og velkendte fortællinger fra børnelitteraturen og Biblen. Det bliver både en hyldest til andre store værker og en hjælp til at forstå, hvad *Lillefingeren* egentlig drejer sig om.

Lillefingeren vil sin læser og giver børnene en oplevelse af, at problemer kan overvindes, hvis man tør række hånden ud.

Hjælpen kan komme fra uventet kant, og løsninger på problemer være helt anderledes, end man troede.

Præsentation af denne litteraturguide

Denne litteraturguide bygger på en læserorienteret litteraturpædagogik, der har elevernes oplevelser af værkerne *V* og *Lillefingeren* i centrum. Oplevelser, der fokuserer på elevernes analyser og fortolkninger af teksterne, illustrationerne og den stemning, som *ikonoteksten*, altså værkets samlede udtryk, samspillet mellem tekst og illustrationer, skaber i værkerne. Opgaverne i guiden tager derfor afsæt i elevernes sanselige og æstetiske oplevelse af tekstens og illustrationernes symbolik og æstetiske virkemidler.

I *Fagformålet for faget dansk* fremgår det under kompetencemålet »Fortolkning«, at eleverne på alle klassetrin skal lære at fortolke og undersøge æstetiske tekster. En vigtig kompetence, også i arbejdet med dagens mediebilleder er det vigtigt at kunne forholde sig til æstetiske udtryk. Børn er ofte dygtige billedlæsere, og de fleste elever kan godt mærke, hvis de bliver påvirket af et værk, og at værket sætter dem i en særlig stemning.

Det er dog ikke altid, de er klar over, hvilke elementer i værket, der fremprovokerer denne følelse. Det er dette fokus, der kan skærpes i litteraturundervisningen.

Værkerne *Vog Lillefingeren* markerer sig særligt ved en markant brug af symbolik og æstetiske virkemidler på både tekst- og billedsiden. For at få det fulde udbytte af arbejdet med bøgerne, er det derfor relevant at opholde sig ved netop den æstetik, der udspiller sig.

Nedenfor findes baggrundsviden med analyser og fortolkning af udvalgte dele af de to værker. Dette afsnit efterfølges af konkrete undervisningsforslag, der hovedsageligt tager udgangspunkt i de foregående analyser.

Baggrundsviden til arbejdet med værkerne

Illustrationernes æstetik og symbolik

Begrebet æstetik stammer oprindeligt fra oplysningstiden og knytter sig til menneskets sensitive og sanselige erkendelse. I oplysningstiden konkluderede den tyske filosof Alexander Gottlieb Baumgarten, at mennesket oplever og forstår verden sensitivt, og han ønskede at undersøge det særlige ved poesiens væsen, som påvirker læseren sensitivt. Inden for kunsten har forfattere og illustratører mulighed for at »nå deres læsere« gennem kunstens æstetiske formsprog. Baumgarten forstod begrebet æstetik som: *læren om den skønne tænkning*. Ifølge Baumgarten er *det skønne* et udtryk, der fremstår livagtigt eller troværdigt og formår at røre og påvirke modtageren med

en stærk erfaring eller følelse. Her kan blandt andet brugen af symboler være et værktøj. I moderne billedbøger ses det ofte, at teksten og illustrationerne med hver sit formsprog forsøger at påvirke læseren. I modsætning til tidligere skildrer illustrationerne ikke blot handlingen, som teksten beskriver, men tilføjer det visuelle formsprogs æstetik, for eksempel ved brug af symboler. Derfor er det interessant, når man i litteraturundervisningen arbejder med moderne billedbøger at fokusere på det æstetiske udtryk, der udfolder sig i ikonoteksten.

V

Forsatsblade

Stemningen i *V* slås an allerede på værkets forsatsblade, hvor den natblå farve præger indtrykket. Kulden, melankolien og mystikken som farven kan etablere, understøttes af de to børn, der ses løbende langs kanalen i en by. Børnene er alene, hvilket kan vække læserens undren. Hvor er børnene på vej hen, og hvorfor er de alene? Pigen knuger en bamse, hvilket får hende til at virke ængstelig. Hun er barfodet. Drengen foran hende er iført laset tøj, hvilket også får hans fremtoning til at virke skrøbelig.

Billedudsnittet markerer, at børnene nærmest er på vej ud ad billedet, og læseren opfordres dermed indirekte til at bladre for at finde ud af, hvor de er på vej hen. På den modsatte side af kanalen ses en kat. Kattens silhuet spejler sig i kanalens vand, hvor den forvandles og får vinger. Dette element er med til at understrege mystikken, og det kan fornemmes, at denne verden ikke er almindelig. Denne fornemmelse bliver yderligere bekræftet af de to lysende øjne, der ses bag gitteret under kat-

ten. I kanalens vand anes desuden konturen af en enorm fisk, og over fisken vugger en flaskepost.

Langs kanalen ses en række butiksvinduer. Butikkerne markerer også mystikken på opslaget. I vinduet overfor katten ses et sørøverlignende skib på åbent hav. Under skibet ligger en stor blæksprutte med lysende røde øjne. Indgangen til butikken er spæret af en gitterlåge, og indgangens uigennemtrængelighed understreges af et væld af tornegrene, der slanger sig bag lågen.

I det næste butiksvindue ses et hus, der er omkranset af vand. På butikkens facade lurer to øjne. Forsatsen appellerer dermed til mystik og forundring, og fugleperspektivet markerer læserens position i forhold til de to børn. Vi kan på afstand følge deres rejse og betragte det scenarium, de skal igennem.

Dobbeltopslag

Tre steder i *V* har Malene Reynolds Laugesens illustrationer fået maksimal plads, idet de fylder hele opslaget. Disse illustrationer kan tolkes som centrale nedslag i den udvikling, barnet gennemgår sammen med sin følgesvend *V*. Det er særligt relationen mellem de to børn, der på disse opslag markerer den dannelsesrejse, pigen gennemgår.

På det første dobbeltopslag, side 16-17, ses børnene i en magisk og eventyrlig verden. Her findes et væld af personer, hvoraf flere er klædt ud som dyr. Pigen knuger frygtstomt sin bamse, mens *V* fremstår som den ledende skikkelse – en slags storebror, der beskytter og viser vej. Denne fornemmelse forstærkes af hans fremstrakte arm, der viser vejen. *V* er den store, han er væsentlig større end pigen, og han er illustreret som en klar og tydelig figur.

På næste dobbelttopslag, side 30-31, kæmper børnene sig frem i et goldt og ørkenlignende landskab. Solen brænder ubarmhjerdigt, og landskabet beskytter dem ikke mod den stride modvind. Pigen er denne gang forrest, mens hun råber efter sin far, der anes langt ude i horisonten. V ses i opslagets nederste hjørne. Børnenes roller synes nu forandret. V er i baggrunden og virker ikke længere som den ledende beskytter. Hans position på illustrationen, kan give en oplevelse af, at han kæmper sig ind i billedet.

På værkets sidste dobbelttopslag, side 48-49, er børnene kommet til portvogteren, der ikke vil lukke dem ind i den sidste verden. Pigen ses foran portvogteren, mens V kommer bag hende. Pigen virker væsentligt større, og hendes ledende rolle er nu helt tydelig. Mens hendes fremtoning er i en appellerende dialog med portvogteren, er V nærmest gennemsigtig, og han synes forkommen, som han holder om sig selv. Foran børnene toner portvogteren frem, og med hendes blålilla nuancer virker hun utilnærmelig og kold.

Bagsatsblade

I bagsatsbladenes gyldne snit ses en ung kvinde, der med rank ryg går barfodet gennem en by. Solen skinner på hendes bryst, og hendes fremtoning virker rolig og afklaret. Hendes placering i illustrationen markerer hendes centrale betydning, og læserens blik drages naturligt mod hende. Fortvivlelse og ængstelighed, som prægede hende på forsatsbladene og værket igennem, er nu væk. Illustrationen understreger, at hun ikke er et barn længere, men en afklaret ung og stærk kvinde. Hendes styrke pointeres yderligere af perspektivet. For første gang i værket ses hovedpersonen nu i frøperspektiv. Hun er ikke den lille pige, som læseren så ned på, men en ung kvinde, der ser ud

mod læseren. Perspektivet får dermed en symbolsk betydning og kan påvirke læserens fortolkning af den udvikling, hovedpersonen har gennemgået. Hun fandt ikke sin far, som hun søgte, men hun fandt roen i sig selv. Denne oplevelse understreges yderligere af Malene Reynolds Laugesens farvesymbolik, hvor den røde solbeskinnede t-shirt markerer varme, ro og kærlighed.

I modsætning til forsatsbladene er nuancerne på dette opslag lyse og venlige. Her fornemmes frodigheden og en ny begyndelse med forårets blomstrende træer og fugleliv. Byen fremstår nu venlig og imødekommende, og bagsatsbladene bliver dermed en skarp kontrast til den mystik og uhygge, der prægede samme by på forsatsbladene. Illustrationens farvesymbolik og stemning vækker nærmest en sanselig oplevelse af, at man kan dufte blomsterne og høre fuglene fløjte.

Katten, der på forsatsbladene var med til at fremhæve mystikken på opslaget, og som ikke ænsede børnene, retter nu sin opmærksomhed mod den unge kvinde, som en anerkendelse af hendes udvikling.

Lillefingeren

Otto Dickmeiss er kendt for sin særlige tegnestil, der rummer et væld af symboler i de detaljerede illustrationer. I *Lillefingeren* er illustrationerne i gråtoner, og den enkle farveskala er med til at markere den uhygge og mærkværdighed, der sætter hele fortællingen i gang – nemlig Finns manglende lillefinger.

Et af de første symboler, der møder læseren, er de to brøders særpræg. Storebroren Arne har en stor, bølgende hårpragt, som på flere opslag går i ét med skyerne på himlen. Lillebroren Finn

bløder værket igennem ligesom Jesus på korset, som drengene også møder på deres rejse. Disse symboler kan give læseren en fornemmelse af de to drenges karaktertræk og forhold til hinanden. Arne er alvorligt syg, mens Finn ofrer sig, ligesom Jesus gjorde det.

De personer, som drengene møder på deres rejse, er skildret mere eller mindre karikeret. Rockerne mangler bagehovedet og har en overdimensioneret tyrenakke. Her lader Dickmeiss det visuelle udtryk lege med hverdagsudtrykket *halvhjerner*. Et eksempel på denne leg ses også i opslaget fra skattekontoret, hvor brødrene møder den statsansatte skattemedarbejder, hvis spidse næse kan minde om et næb, der kan plukke sine ofre. De ulykkelige personer, der møder skattemedarbejderen, kan efterfølgende forlade skattekontoret som små og nøgne individer, der nu er umyndiggjorte til et nummer, mens der på væggen våger et øje, der bliver vidne til det groteske, der her finder sted.

I pølsevognen *Pølseparadiset* møder Finn og Arne pølsemanden, der selv er blevet en pølse. Han er ved at kvæles i sit pølseorgie, og alt fra fugle til planter omkring ham og pølsevognen tager form efter pølserne, han sælger. Ud af hans pølsevogn ses en pøsefinger, der forsøger at lokke kunder til. Ved pølsevognen ses desuden en mælkebøtte i plantens tre stadier – i knop, blomst og frø. Mælkebøtten ses også længere inde i værket og kan symbolisere livets cyklus – vi fødes, lever og dør. Pølseparadiset kan ud fra pølsemanden at dømme ligne et pøselhelvede, der er ved at opsluge ham totalt. Og mens teksten fabulerer i pølse slang, gør illustrationerne det samme.

Den tykke dreng i det lille stråttækte hus leder tankerne hen på Hans fra Brdr. Grimms folkeeventyr *Hans og Grete*. Han er

fanget i sin egen grådighed og er ikke bare fed, men overdrevet enorm og deform.

Også de omgivelser, som værkets personer befinder sig i, understreger det abnorme. Eksempelvis er bakken, hvor byens kirke ligger, formet som en planet, hvor kropsdele udgør jordskorpen. Finn spørger sin storebror, hvad man gør, hvis nogen forsvinder bid for bid, og Arne svarer, at man bliver til noget andet. Illustrationen svarer med kirkens ord: *Af jord er du kommet, til jord skal du blive, og af jord skal du genopstå.*

Værket igennem bliver naturen symbol på den naturlige livscyklus. Op af rådne træstammer ses spirende lillefingre, som kan virke som en spirende ny begyndelse.

Side 13

På værkets første illustration ses Finn og Arne. Begge drenges udtryk er fortrukket i rædsel over hændelsen, som er sket, og de virker nærmest forstenede. Det eneste tegn på liv kommer fra Finns hånd, hvor blodet sprøjter, da han har mistet sin lillefinger. Gulvet er, ligesom drengene, nærmest i opløsning, med høvlspånerne, der krøller sig op fra plankerne. Her ligger også bogen *Sære Historier*, hvor et afskåret ben ses på forsiden. Bogen understreger det sære og mystiske, der er på spil. Og det er en henvisning til Villy Sørensen, hvis bog – *Sære Historier* – netop er moderne eventyr om tilværelsens absurditet.

Det kan virke helt symbolsk, at denne illustration, som viser selve ulykken, findes på side tretten – som en ekstra markering af ulykke og mystik. Hvordan kan en lillefinger blive væk? Den grå farveskala virker dystert og understreger også det uhyggelige ved episoden. Storebroren Arne sidder på dynen, som ligner en

sky, og her efterlades en symbolsk ledetråd til læseren: Er Arne på vej i himlen og hvorfor?

Side 87

På denne sidste illustration ses drengene i værkstedet, hvor det hele startede. Rummet har taget form efter den mærkværdige hændelse, der har fundet sted tidligere på dagen. På høvlebænken ses Finns lillefinger og lommekniven, han har benyttet til at skære sin finger af for at ofre sig for noget større, nemlig Arnes befrielse fra sygdommens fængslende apati. Nu har brødrene hjulpet hinanden og er fundet hjem igen. I modsætning til værkets første illustration virker deres udtryk afklarede, selvom situationen kan synes besynderlig. Rummet har dog ladet sig mærke af Finns offer. På værktøjsvæggen ses »organiseret« værktøj, som endnu engang illustrerer Otto Dickmeiss' visuelle leg med faste udtryk. Alt har taget form efter kropsdele, som for at understrege den groteske handling. Dog viser illustrationen, at alt nu er godt, da hjertet, der hænger mellem brødrenes ansigter, er et symbol på den kærlighed, der er mellem dem.

Sproget

Sproget kan ligesom illustrationerne vække en sanselig erkendelse hos læseren. Ikke blot drives handlingen frem via teksten, også dens form, ordvalgene, gentagelser med videre kan skabe en særlig stemning, der underbygger tematikken.

V

I 2007 modtog Cecilie Eken Kulturministeriets Forfatterpris for børne- og ungdomsbøger for billedbogen *Mørkebarnet*. I *Mørkebarnet* henvender Cecilie Eken sig til læseren i et smukt

billedsprog, der med sonetkransens systematik skaber en særlig rytme i værket, som gør sproget musikalsk. Næsten som i en sang præsenteres læseren for en grum og uhyggelig fortælling om forældres manglende vilje til at elske og acceptere det hele barn. Også i *V* er teksten indsat i en systematik. Her er enderim hele fortællingen igennem, så handlingen udfoldes i et slags langdigt. Men selvom, eller måske fordi, der ikke er tale om egentlig prosa, virker den kondenserede tekst (hvor ingen overflødige ord findes) ekstrem stærk. Den sanselige erkendelse, som illustrationernes virkemidler skaber allerede på forsatsbladet, fortsætter i teksten fra første side:

*Jeg mødte ham V engang i maj –
den aften min far var gået sin vej.
Jeg lå i min seng sådan helt som normalt
men ku' ikke sove for alt føltes galt.
Dér sad han i månens sært sølvklare strøm:
en dreng uden skygge, en dreng fra en drøm
helt snavset og tynd, og han kiggede rundt
med øjne så grå at mit hjerte gjorde ondt.*

På det indholdsmæssige plan bliver læseren prompte, in medias res, præsenteret for hovedpersonens situation: Noget af det værst tænkelige for et barn, nemlig at blive forladt af en forælder, er sket. Det gøres klart med få ord og de to modsætningsfyldte vers, der på den ene side fortæller, at alt er normalt, på den anden, at alt er helt, helt forkert. Netop modsætninger i tekster kan virke forstærkende og skabe ekstra opmærksomhed. I dette tilfælde mærker vi smerten; det hele er som det plejer, men så alligevel ikke.

Med en talesproglignende tone får vi af en førstepersonsfortæller serveret oplevelsen præcis, som hun mærker og oplever dette tab. Stilen og fortællerstemmen gør historien mere nærværende – vi oplever det hele på første hånd, og værket igennem kommer håbet, skuffelserne og ængsteligheden helt tæt på.

Der er i værkets anslag en stille stemning, der fortsætter værket igennem. Der findes flere dialoger, men tanker, følelser og observationer er i højsædet. Eken skriver med alle sanser, hvilket forstærker stemningen. Med nuancerede beskrivelser af for eksempel farver kan læseren se det hele for sig. Og præsentationen af V gør hovedpersonens smerte og første erfaring med ham til hjerteskrærende læsning. Man kan nærmest føle, hvordan det er at ligge i sengen og savne, og man kan se månens skær for sig.

Det bliver langsomt tydeligt, at V er hovedpersonens sorg. Og det første bekendtskab med denne bliver smukt beskrevet via den antropomorficering, altså menneskeliggørelse, som den snavsede, tynde dreng med de grå øjne repræsenterer.

De sproglige virkemidler, som ses allerede på første side af V, findes helt til sidste del af værket. Modsætninger som *pluds'lig stod vagten der, farlig og blid, som en ven og en bøddel på samme tid* er både med til at kunne sanse og forstå hovedpersonens ængstelighed og forvirring, mens det også driver handlingen frem og cementerer tematikken: det farlige, det ukendte, det nødvendige nye, dannelsen. Sproglige billeder som *Mit råb frøs til is i min mund* kan på samme vis vække sanserne og nysgerigheden hos læseren: Hvad vil det sige, at et råb fryser til is?

På værkets allersidste side ændres langdigtets metrik for første gang:

*Nu er jeg her
og det sitrer af liv i hver del af min krop.
Jeg går hjem gennem byen mens solen står op.*

Et vers stikker ud og bliver opmærksomskrævende, idet det sidste ord ikke har et dertilhørende rim, og fordi det rent typografisk er placeret midt på siden og ikke i begyndelsen af linjen som alle andre vers. Formen og indholdet understøtter her hinanden. Der er sket en forandring med hovedpersonen, og teksten ændrer sig sammen med indholdet. Der er lys, nyt liv, og sorgen synes ikke længere ubærlig.

Lillefingeren

Et af Jesper Wung-Sungs særlige kendetegn er hans fænomene evne til at jonglere med sproglige udtryk og vendinger. Vi ser blandt andet dette i hans romaner *Zam* og *Ud med Knud*, hvor hans leg med ord og kendte vendinger for eksempel er med til at skabe opmærksomhed på sproget som sprog via såkaldte metafiktive træk og vise karakterers særlige egenskaber. Derudover fremhæver ordene og sproget de mange intertekstuelle referencer, hvilket blandt andet er med til at tydeliggøre tematikker og skabe humor i ellers alvorlige situationer. *Zam* handler om en zombiedreng, der kæmper med at finde sin plads i (menneske)samfundet, mens *Ud med Knud* fortæller historien om en kræftsyg dreng, der midt i angsten, uvisheden og sygdommen forsøger bare at være en helt almindelig dreng.

I *Lillefingeren* findes legen med sproget også. Allerede på første side findes et nyopfundet ord, en såkaldt *neologisme*, når Wung-Sung præsenterer Finn som blandt andet »bror-redder«. Ordet vækker vores nysgerrighed, selvom det passer ind i tekstens kontekst. Og vigtigst af alt understreges allerede i værket spæde begyndelse, hvad hele fortællingen leder frem til. Nemlig, at Finn redder sin bror Arne, selvom det helt konkret synes omvendt i det meste af bogen. Netop præsentationen af brødrene bliver en gentagelse hele værket igennem. Wung-Sung tager på humoristisk vis læseren i hånden og indleder flere kapitler med at gentage og genopfriske, hvem hovedpersonerne er: *Brødrene, som vi har lært dem at kende, Arne og Finn, går videre* eller *De to brødre, kaldet Arne og Finn, går videre gennem byen*. Repetitionerne er udover at skabe humor også med til at positionere fortællerforholdet: Forfatteren taler om sig selv og læseren som et *vi*, og på samme tid er det et metafiktivt træk, der påpeger, at fortællingen netop er en fortælling, noget fiktivt.

Flere af de steder, som brødrene besøger, har et slogan. Disse slogans er med til på karikeret og humoristisk vis at understrege de fordomme eller holdninger, som mange har om for eksempel rockerborge eller skattevæsenet:

ROCKER-BORGEN – Medbring venligst din egen kiste!

SKATTEKONTORET – fordi du skylder os alt!

Desuden gøres voksne menneskers italesættelser og sproglige vendinger konkrete, når brødrene eksempelvis taler om *de små mennesker* på skattekontoret. De er jo som bekendt ikke lave af højde, men på andre måder, hvilket børn ikke altid forstår. På

den måde ser Wung-Sung de voksnes ofte underlige sproglige udtryk fra børnehøjde og gør det til en del af fortællingen:

»Hun er høj. Imponerende høj«

»Tårnhøj,« siger Arne.

»Netop,« siger Finn, »af sådan en lille én at være«.

»Jeg tror, vi er ekstremt heldige,« siger Arne. »Det er helt sikkert meget sjældent, at man ser så højt et lille menneske på skattekontoret!«

Hos pølsemanden introduceres vi for en perlerække af pølsemandsslang, og hos aktiemanden under taget byttes magtforholdet om: Manden er hundeanst for drengene og tror, at de er analytikere, der via deres nyerhvervede, udvidede ordforråd fra pølsemanden, *mumier i sarkofag*, beordrer og råder ham til at forære alle sine aktier væk. Det er blandt andet også her, at kendte ordsprog bliver gjort til genstand for nye, men i fortællingens situation, forståelige sproglige greb: »Men en fugl på taget er bedre end ti fingre på taget«.

I sproget, der er meget talesprogsnært, findes også et lydligt niveau, hvor man kan høre drengenes replikker og dialoger for sig:

»Neeeeeej!« vræler Finn og »Jeg veeeed deet ikkkkkkkee!« vræler Finn. Dette eksempel fremhæver Finns ulykkelighed over den mistede finger – replikken lyder ikke bare *nej* eller *det ved jeg ikke*, og han ikke bare siger det, han *vræler det*. Det nuancerede sprog gør fortællingen levende, taler til læserens sanselige erkendelse og etablerer en medfølelse for Finns situation.

Undervisningsforslag

V

Førlæsning

For- og bagside

Førlæsningsarbejdet kan med fordel foregå i mindre grupper, hvor eleverne sammen går på opdagelse på værkets for- og bagside. Lad eleverne notere, hvad de finder undervejs, så disse iagttagelser kan tages frem, når værket er læst. Derved kan de opleve, at de måske allerede i førlæsningsfasen kunne danne sig et indtryk af værkets handling. Afslut gerne førlæsningsarbejdet med opsamling i klassen, så eleverne kan sparre med og lære af hinanden.

- ◆ Hvad ses på V's forside?
- ◆ Hvad tror I, titlen betyder/står for?
- ◆ Hvad tror I, bogen handler om?
- ◆ Læs bagsideteksten. Stemte jeres fornemmelser af bogens handling overens med den information, I får via bagsideteksten?
 - › Hvis ja: Hvordan har forsiden været med til at give jer et indtryk af bogens handling?
 - › Hvis nej: Hvad har overrasket jer?

Forsatsblad

- ◆ Hvad ses på forsatsbladet?
- ◆ Er der noget, I undrer jer over?

- ◆ Hvad tror I, butikkerne langs kanalen handler med?
- ◆ Hvordan synes I, stemningen på billedet er?
- ◆ Hvilken fornemmelse af bogen får I, når I ser forsatsen?
 - › Hvad gør, at I får denne fornemmelse?

Ind i tekstens univers

- ◆ Læs første strofe på side 9 højt.
 - › Hvordan er rimenes systematik opbygget? Går denne systematik igen i alle værkets strofer? Vær særligt opmærksom på den sidste strofe, både i forhold til systematik og indhold.
 - › Hvilke modsætninger ses i første strofe, hvad gør disse?
 - › Hvad får vi at vide om V i første strofe? Hvem tror I, han er?
- ◆ Gå på jagt i teksten i V:
 - › Find flere modsætningspar.
 - › Hvordan bruger Cecilie Eken sproget, så det taler til sanserne? Vær for eksempel opmærksom på farvebeskrivelserne.
 - › Undersøg følgende citater:

Side 42: *To ishårde næver helt knyttede i trods, de ku' holde på afstand og såre og slås* og side 46: »Far?!« – *mit råb frøs til is i min mund.*

Hvilke sproglige virkemidler bruges her? Hvad menes henholdsvis med det ene og det andet udtryk? Hvilke sproglige billeder bruges her?
 - › Udvælg den strofe, som påvirker jer mest, eller som I bedst kan lide. Undersøg hvad i teksten, der er grunden til dette. Lav jeres egen illustration, der i stemning og indhold passer til strofen. Lad jer gerne inspirere af Malene Reynold Laugesens symbolik og farver.

Dobbeltopslag

- ◆ Hvordan udvikler børnene sig på de tre dobbeltopslag?
- ◆ Markerer illustrationen en ændring i børnenes forhold, og hvordan oplever I det?
- ◆ Lav jeres egen illustration af den udvikling, der er mellem børnene på de tre opslag.

Bagsatsblad

- ◆ Hvad ser I på bagsatsen?
- ◆ Hvordan adskiller bagsatsen sig fra forsatsen?
 - › Undersøg farver, perspektiv, hovedpersonens udstråling og alder, kattens rolle.
 - › Hvordan virker byen på bagsatsen i forhold til byen på forsatsen?
- ◆ Find jeres notater fra før læsningsarbejdet frem – var I på sporet af, hvad bogen handlede om? Eller er I blevet overraskede? Hvilke ledetråde hjalp jer på sporet af bogens handling?
- ◆ Hvem mener I nu, at V er? Og hvad står navnet/bogstavet for?

Lillefingeren

Da Otto Dickmeiss' visuelle formsprog er meget detaljeret, kan det være en fordel, at eleverne kun skal fordybe sig i en enkelt eller få illustrationer. I denne litteraturguide er der ovenfor lavet en overordnet analyse af det symbolske univers, der møder eleverne på illustrationerne. Desuden findes en særskilt analyse af værkets første og sidste illustration, da disse henholdsvis åbner og lukker fortællingen. Ligesom i arbejdet med *V*, er det også her en god idé at lægge vægt på før læsningsdelen, hvor eleverne

blandt andet ud fra forsideillustrationen skal forestille sig, hvad værket handler om.

Førlæsning

- ◆ Kig på forsideillustrationen.
 - › Hvad ser I på billedet?
 - › Er der noget, I undrer jer over?
 - › Hvilken relation tror I, der er mellem de to drenge? Hvorfor?
 - › Hvad tror I, at bogen handler om?

- ◆ Undersøg titlen.
 - › Hvorfor hedder bogen *Lillefingeren*?
 - › Hvordan hænger titlen sammen med forsideillustrationen?

- ◆ Læs bagsideteksten, og undersøg bagsideillustrationen.
 - › Hvorfor har fingeren vinger?
 - › Hvilken genre forventer I at møde i værket?

Videre læsning

Lad eleverne udvælge en illustration, som på særlig vis påvirker dem. Eleverne skal skrive nogle linjer om, hvorfor de har valgt netop denne illustration. Er det fordi, de finder den spændende, uhyggelig, eller fordi den er fra et særligt interessant sted i bogen, eller noget helt andet.

Tag en kopi af illustrationen, og lad eleverne fremlægge deres iagttagelser. Eleverne kan også prøve at farvelægge den valgte illustration for at undersøge, om deres oplevelse af stemningen nu ændres og hvordan.

- ◆ Hvorfor tror I, at Otto Dickmeiss har valgt sort/hvid illustrationer?
- ◆ Er der noget, man lægger mere mærke til, når der ikke er farver på illustrationerne?

Side 13

- ◆ Hvad ser I på illustrationen? Hvad sker der her?
- ◆ Illustrationen viser en ulykke, der lige har fundet sted. Hvorfor tror I, at netop denne illustration er på dette sidetal?
- ◆ Arne, som er storebroren, sidder på sengen, og hans dyne ligner næsten en sky. Hvorfor tror I, den ser sådan ud?
- ◆ Gulvet er høvlet op, og bogen *Sære historier* ligger på gulvet. Får vi her forvarsler om, hvad der venter os i resten af fortællingen?
- ◆ Giv illustrationen en titel og begrund dit valg.

Side 87

- ◆ Se godt på illustrationen. Er der noget I undrer jer over?
- ◆ Hvordan virker stemningen mellem brødrene?
- ◆ *At organisere sit værktøj* får en ny betydning på denne illustration. Hvordan leger Otto Dickmeiss med denne formulering?
- ◆ Hvorfor tror I, at værktøjet ligner kropsdele?

Flere opgaver

- ◆ Hvordan er fortællingens komposition?
 - › Hvad får vi for eksempel at vide i prologen?
- ◆ Undersøg, hvordan mange af kapitlerne indledes.
 - › Hvad gør repetitionerne for læsningen?
 - › Hvorfor har Wung-Sung valgt at opbygge fortællingen på denne måde?

- ◆ Hvordan skabes humor i sproget? I kan blandt andet kigge på
 - > Slogans
 - > Gentagelser
 - > Sproglige vendinger, der bliver bogstaveliggjort.
 - > Pølsemandens slang i kapitel 5. Hvilken effekt har pølsemandens udtryk på jer? Er det sjovt at læse, hvorfor/hvorfor ikke?

- ◆ Gå på jagt efter intertekstuelle referencer i værket – både på tekst- og billedside. Undersøg for eksempel følgende sider:
 - > Side 44-45: Hvordan kan de døde børn/hvide duer lede tankerne hen på Astrid Lindgrens *Brødrene Løvehjerte*?
 - > Side 72-73 og side 82-83: Hvilke intertekstuelle referencer ser vi her? Hvorfor er de inddraget i fortællingen?

Når bøger taler sammen – opgaver til *V* og *Lillefingeren*

- ◆ Finn har ofret sin lillefinger for at hjælpe sin storebror videre fra sygdommen. Hvad ofrer pigen i *V* for at finde sin far?
- ◆ »Måske er det svært at vide, hvad man ikke kan undvære, før det er væk,« siger Finn. [...] »Men det, man tror, man har brug for, gør også én til den, man er,« siger Arne og ser op på himlen i håbet om, at få øje på den due. Citaterne her er fra *Lillefingeren* og omhandler en tematik, som også ses i *V*. Hvordan ses denne sammenhæng, synes I?
- ◆ Udvælg en illustration fra *V* og *Lillefingeren*, som I synes tematisk kan minde om hinanden. I skal undersøge, hvordan der kan trækkes paralleller mellem illustrationernes formsprog og symbolske virkemidler. Hvor kan de sammenlignes, og hvor adskiller de sig fra hinanden?

Litteraturliste

Skønlitteratur

Eken, Cecilie (2007): *Mørkebarnet*. Høst & Søn

Eken, Cecilie (2017): *V*. Høst & Søn

Grimm, Brødrene (1812): *Hans og Grete*. Gyldendal

Lindgren, Astrid (1973): *Brødrene Løvehjerte*. Gyldendal

Wung-Sung, Jesper (2014): *Ud med Knud*. Høst & Søn

Wung-Sung, Jesper (2015): *ZAM*. Høst & Søn

Wung-Sung, Jesper (2017): *Lillefingeren*. Høst & Søn

Faglitteratur

Andersen, Jon og Bjerrum, Maria Louise Bjørn (2014): Lærervejledning til *Rævefælden*. Forlaget Eksistensen

Andersen, Lisa Gardum og Bjerrum, Maria Louise Bjørn (2014): Litteraturguide til *Mørkebarnet*. Høst & Søn

Andersen, Lisa Gardum og Bjerrum, Maria Louise Bjørn (2016): Litteraturguide til *Zam*. Høst & Søn

Erslev Andersen, Jørn: »Sansning og erkendelse. Et tema i 1700-tallets æstetiske Teorier«. I Erslev Andersen, (red.) (2012): *Sansning og erkendelse. Æstetikhistoriske grundtekster fra Baumgarten til Kant*. Aarhus Universitetsforlag

Følg med om nyt inden for børnelitteraturen på vores blog:
laerervaerelset.dk

